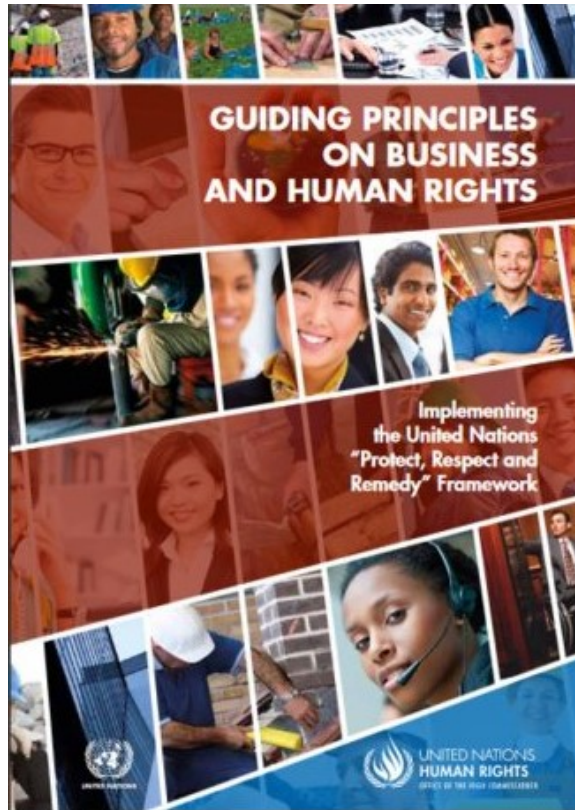

Бізнес і права людини: історія питання та перспективи розвитку

Центр перспективних досліджень і співробітництва з прав людини у сфері економіки
Державної установи «Інститут економіко-правових досліджень імені В.К. Мамутова
Національної академії наук України»

Керівні принципи Організації Об'єднаних Націй з питань бізнесу та прав людини: «кінець початку»

Керівні принципи ООН з питань бізнесу та прав людини схвалені 16 червня 2011 року Резолюцією Ради ООН з прав людини № 17/4.

Спеціальний представник Генерального секретаря з питань прав людини і транснаціональних корпорацій та інших підприємств проф. Джон Рагті зазначив:

«Що роблять ці Керівні принципи? І як їх слід сприймати? Схвалення Радою Керівних принципів самотійно не призведе до завершення протиріч у сфері бізнесу та прав людини. Але вони позначатимуть «кінець початку»: шляхом створення спільної глобальної платформи дій, на якій можна буде поступово спільно будувати прогрес...»

Така характеристика Керівних принципів ООН є вкрай влучною, оскільки запит на розвиток концепції «бізнес та права людини» виник значно раніше, і актуальність цієї теми нині лише посилюється.

Перша хвиля розвитку концепції «бізнес та права людини»: 70-ті – початок 90-х років

Керівні принципи ООН стали результатом тривалих зусиль різних учасників із багатьох країн світу з метою створення глобальних стандартів щодо прав людини у сфері бізнесу.

Серед важливих подій, ініціатив, документів наступні:

- створення у 1974 р. Економічною і соціальною радою ООН *Комісії з транснаціональних корпорацій та Інформаційного й дослідницького центру з транснаціональних корпорацій*, на підставі Звіту Робочої групи з вивчення впливу транснаціональних корпорацій на процеси розвитку та міжнародні відносини;
- розробка ними до початку 90-х рр. *Кодексу поведінки транснаціональних корпорацій*; Кодекс не прийнято через розбіжності думок між країнами з різними рівнями розвитку;
- ухвалення у 1976 р. Організацією економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) *Настанов (Керівних принципів) для багатонаціональних підприємств*;
- прийняття у 1977 р. Міжнародною організацією праці (МОТ) *Тристоронньої декларації принципів, що стосуються багатонаціональних корпорацій та соціальної політики*.

Друга хвиля: 90-ті – початок 2000-х років

У 90-ті роки ООН та інші учасники міжнародних відносин продовжують концептуалізацію питань бізнесу та прав людини.

Зокрема:

- у 1998 р. створено *Робочу групу з питань методів роботи та діяльності транснаціональних корпорацій* Підкомісією з питань просування та захисту прав людини Комісії ООН з прав людини;
- у 2001 р. ця Робоча група отримала завдання компілювати міжнародні інструменти і норми з прав людини, які стосуються транснаціональних корпорацій;
- у 2000 р. стартувала ініціатива *Глобального договору ООН та його 10 Принципів*, які стосуються прав людини, праці, навколишнього середовища та протидії корупції;
- у 2003 р. Підкомісія з питань просування та захисту прав людини прийняла документ *«Норми про відповідальність транснаціональних корпорацій та інших підприємств щодо прав людини»* з метою заснування «недобровільних» всеохоплюючих рамок щодо прямих зобов'язань для транснаціональних корпорацій та механізму забезпечення їх реалізації, у т. ч. моніторингу з боку недержавних суб'єктів. Ці Норми не затверджено.

3 хвиля – розробка і прийняття Керівних принципів ООН з питань бізнесу та прав людини

Наступний етап роботи :

- призначення у 2005 р. проф. Джона Раггі Спеціальним представником Генерального секретаря ООН з питань прав людини та транснаціональних корпорацій. Серед іншого, він уповноважений визначити та роз'яснити стандарти корпоративної відповідальності та підзвітності щодо прав людини;
- схвалення у 2008 р. Радою ООН з прав людини Рамкової програми «Захист, повага і засоби захисту прав», запропонованої проф. Джоном Раггі для реагування на порушення бізнесом прав людини;
- прийняття у 2011 р. Радою ООН з прав людини «Керівних принципів ООН з питань бізнесу та прав людини: реалізація Рамкової програми «Захист, повага і засоби захисту прав»». Вони є першим глобальним стандартом щодо запобігання та реагування на ризики негативного впливу на права людини, пов'язаних із підприємницькою діяльністю.

Ключові досягнення першого 10-річчя імплементації Керівних принципів ООН

Серед багатьох зрушень слід відзначити:

Створення Радою ООН з прав людини у 2011 р. Робочої групи з питань прав людини і транснаціональних корпорацій та інших підприємств.

Мандат Робочої групи зосереджено на :

- поширенні знань про Керівні принципи ООН та їх імплементації;
- виявленні, обміні та просуванні ефективних практик та досвіду впровадження Керівних принципів ООН;
- підтримці зусиль із розбудови потенціалу щодо належної реалізації Керівних принципів ООН;
- розвитку регулярного діалогу та обговоренні можливих напрямів співпраці з урядами та всіма відповідними і зацікавленими суб'єктами;
- спрямуванні роботи Щорічного Форуму з питань бізнесу та прав людини;
- подання щорічних звітів Раді ООН з прав людини та Генеральній Асамблеї та інше.

Ключові досягнення першого 10-річчя імплементації Керівних принципів ООН

Розвиток діалогу та взаємодії між різноманітними відповідальними і зацікавленими учасниками (стейкхолдерами).

Глобальний рівень забезпечений *Щорічним Форумом ООН з питань бізнесу та прав людини*, започаткованим Радою ООН з прав людини у 2011 р. Чергове 10-те засідання Форуму відбудеться 29 листопада – 01 грудня 2021 р. Планується обговорення підсумків 10 років імплементації Керівних принципів ООН і розробка «Дорожньої карти» на наступне десятиріччя.

(<https://www.ohchr.org/EN/Issues/Business/Forum/Pages/ForumonBusinessandHumanRights.aspx>)

Регіональні й локальні платформи та ініціативи -

Південно-Азійський Форум з питань бізнесу і прав людини

(<https://www.ohchr.org/EN/Issues/Business/Pages/2021SouthAsiaForum.aspx>),

Тихоокеанський Форум з питань бізнесу і прав людини

(<https://www.ohchr.org/EN/Issues/Business/Pages/2020UN-pacific-forum.aspx>),

відбуваються міжнародні конференції, семінари, консультації та багато інших ініціатив.

Що далі?

Платформою для отримання найбільшої кількості відповідей на це питання, є Проект «Підприємницька діяльність і права людини: на шляху до десятиріччя міжнародного здійснення принципів» (UNGPs10+)

(<https://www.ohchr.org/EN/Issues/Business/Pages/UNGPsBizHRsnext10.aspx>).

В його основі - результати масштабних консультацій за участю зацікавлених сторін (в рамках щорічного Форуму ООН з питань бізнесу та прав людини, включно) щодо оцінки наявних прогалин і перешкод, розробки амбітної концепції і «Дорожньої карти» впровадження Керівних принципів ООН в період до 2030 року.

Проект спрямований на виявлення факторів і можливостей для прискорення і поширення впровадження Керівних принципів ООН упродовж наступних 10-ти років.

Визнається, що в сучасній глобальній ситуації наявний потенціал для спільних зусиль стосовно утвердження дотримання прав людини в якості основи підприємницької діяльності.

Що далі?

У рамках проєкту Робоча група з питань прав людини і транснаціональних корпорацій та інших підприємств працюватиме для:

- інтегрування компонентів Рамкової програми ООН «Захист, повага та засоби захисту прав» в контекст участі приватного сектора у реалізацію Цілей сталого розвитку;
- розширення доступу до ефективних засобів захисту прав осіб, чиї права порушені внаслідок підприємницької діяльності, що має бути пріоритетним у виконанні державою обов'язків щодо захисту і дотримання прав людини і сприятиме попередженню можливих негативних наслідків для прав людини;
- запровадження суб'єктами підприємництва процедури належної обачності (*due diligence*) щодо прав людини в якості звичної складової їх діяльності; поширення передової практики серед суб'єктів підприємництва та інвесторів, а також ефективного регулювання;
- забезпечення зв'язку між діяльністю в сфері бізнесу та прав людини і в сфері боротьби з корупцією;
- інтегрування Керівних принципів ООН в політику і практику різних суб'єктів господарювання, які перебувають у власності держави або контролюються нею;

Що далі?

- стимулювання відповідальної поведінки суб'єктів підприємництва та інвесторів в умовах конфлікту і постконфліктних ситуаціях;
- впровадження гендерної складової в політику і діяльність держави та суб'єктів підприємництва з метою подолання структурної дискримінації та перешкод, з якими стикаються жінки та дівчата;
- підтримання діяльності правозахисників щодо сприяння сталому майбутньому для всіх, а також забезпечення дій держав і суб'єктів підприємництва для захисту активістів, які переймаються негативними наслідками підприємницької діяльності для прав людини;
- задіяння потенціалу торгових та інвестиційних угод для заохочення суб'єктів підприємництва поважати права людини;
- застосування Керівних принципів ООН у контексті зусиль щодо пом'якшення наслідків зміни клімату, а також у процесі переходу до більш «зеленої» економіки.

Що далі?

Проект UNGPs10+ буде реалізований із залученням якнайбільшого кола відповідальних і зацікавлених учасників.

Подібним чином розроблено й Порядок денний сталого розвитку до 2030 року та 17 Цілей сталого розвитку. Глобальність проведених консультацій дозволила визначити невідомі раніше проблеми, вивчити їх та зробити Порядок денний найбільш органічним і впливовим сучасним дороговказом розвитку людства.

Успіх впровадження Керівних принципів ООН в Україні та світі значним чином залежить від залучення учасників із усіх сфер суспільного життя.

І, можливо, саме Ваша зацікавленість та обізнаність допоможе сформулювати рішення проблем, якого не існувало раніше.

Низку таких можливостей надає **«Тиждень прав людини в сфері бізнесу» з нагоди 10-річчя Керівних принципів ООН з питань бізнесу та прав людини** (11-18 червня 2021 року).

Запрошуємо ознайомитися з подіями «Тижня» і отримати додаткові знання в цій площині на Інтернет-сайтах і веб-сторінках Центру перспективних досліджень і співробітництва з прав людини у сфері економіки Державної установи «Інститут економіко-правових досліджень імені В.К. Макутова Національної академії наук України», де розміщено й україномовний Інформаційно-довідковий ресурс (http://www.iepd.kiev.ua/?page_id=8524), Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини (<https://ombudsman.gov.ua/ua/page/sehl/profile-law/ker%D1%96vn%D1%96-princzipi-oon-z-pitan-b%D1%96znesu-%D1%96-prav-lyudini/>), Ресурсного центру з питань бізнесу і прав людини (Велика Британія) (<https://www.business-humanrights.org/ru/>).

Закликаємо до участі у тематичній вікторині (<https://ombudsman.gov.ua/ua/all-news/pr/v%D1%96ktorina-do-tizhnya-prav-lyudini-u-sfer%D1%96-b%D1%96znesu,-%D1%96n%D1%96cz%D1%96jovanogo-upovnovazhenim-vru-z-prav-lyudini/>) та Всеукраїнському конкурсі наукових робіт «Соціально відповідальне ведення бізнесу – складова сталого розвитку» (<http://www.iepd.kiev.ua/?p=12366>).

Оргкомітет «Тижня» готовий до співпраці з Вами!

З питань співпраці просимо звертатися до керівниці Центру перспективних досліджень і співробітництва з прав людини в сфері економіки Інституту економіко-правових досліджень імені В.К. Мамутова НАН України Санченко Алевтини Євгенівни, к.ю.н, с.н.с. (alla.sanchenko@gmail.com) та експертів Центру - Токунової Анастасії Володимирівни, к.ю.н. (anastasiya.to@gmail.com), Сошникова Антона Олександровича, к.ю.н. (antonsoshnykov@gmail.com, uscplec@gmail.com).